

Institut
za etnologiju
i folkloristiku

NUU

NARODNA
UMJETNOST

HRVATSKI ČASOPIS ZA
ETNOLOGIJU I FOLKLORISTIKU

CROATIAN JOURNAL OF ETHNOLOGY
AND FOLKLORE RESEARCH

vol. **57** no. **2**

57/2, str. 1-216

Zagreb 2020.

ISSN 0547-2504 (Tisak)

ISSN 1848-865X (Online)

UDK 39(05)

DOI 10.15176/0547-2504

Izdavač / Publisher:

Institut za etnologiju i folkloristiku / Institute of Ethnology and Folklore Research

Adresa / Address:

Institut za etnologiju i folkloristiku / Institute of Ethnology and Folklore Research

Šubićeva 42, HR-10000 Zagreb, PP 287, Hrvatska / Croatia

Tel: +385 1 4596-700, Fax: +385 1 4596-709

E-mail: nu@ief.hr

Web page: <http://www.ief.hr>

Glavna i odgovorna urednica / Editor-in-Chief: Iva Niemčić (Zagreb)

Uredništvo / Editors:

Ivana Katarinčić (Zagreb)

Suzana Marjanić (Zagreb)

Jelena Marković (Zagreb)

Ana-Marija Vukušić (Zagreb)

Tajnica uredništva / Editorial Assistant: Vesna Beader

Međunarodno uredničko vijeće / International Advisory Board:

Catherine Baker (Hull), Philip V. Bohlman (Chicago), Rolf W. Brednich (Göttingen), Sara Cohen (Liverpool), Sarah Czerny (Rijeka), Ondřej Daniel (Prague), Oskár Elschek (Bratislava), Dunja Fališevac (Zagreb), Catherine Foley (Limerick), Jonas Frykman (Lund), Eric Gordy (London), Adriana Helbig (Pittsburgh), Elsie Ivancich Dunin (Flagstaff), Aleksandar Jakir (Split), Stef Jansen (Manchester), Maria Kaliambou (New Haven), Barbara Kirshenblatt-Gimblett (New York / Warsaw), Gerald Florian Messner (Sydney), Sabina Mihelj (Loughborough), Svanibor Pettan (Ljubljana), Sanja Puljar D'Alessio (Rijeka), Sabine Rutar (Regensburg), Marko Terseglav (Ljubljana), Maria Todorova (New York), Piero Vereni (Mestre), Krzysztof Wroclawski (Warsaw)

Lektura / Language Editing: Vesna Beader (HR), Mateusz Milan Stanojević (ENG)

Prijevod / Translation: Mateusz Milan Stanojević (ENG)

Prijelom / Layout: Vesna Beader

Naslovnica / Cover: Lilipop design

Naklada / Circulation: 200

Tisak / Printed by: Denona d.o.o.

NU je indeksirana i dostupna u / NU is indexed in and available online at: CEEAS – Central and Eastern European Academic Source, CEEOL – Central and Eastern European Online Library, DOAJ – Directory of Open Access Journals, EBSCO Humanities International Complete, EBSCO Humanities International Index, ERIH PLUS – The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences, Hrčak, MLA International Bibliography, MLA Directory of Periodicals, Open Folklore, Proquest IBBS – International Bibliography of the Social Sciences, RAI – Anthropological Index Online, RILM – Répertoire International de Littérature Musicale, Scopus

Izlazi dvaput godišnje / Published twice a year

Novčano podupire Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Financially supported by the Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

SADRŽAJ / CONTENTS

Nataša Polgar

Cultural Codes of Fear: Genre, Gender, (Male) Madness

Kulturalni kodovi straha: žanr, rod, (muško) ludilo

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER | IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

7

Ana Vukmanović

Poželjni Drugi: o pozitivnom odnosu prema Drugom u južnoslovenskoj ljubavnoj i svadbenoj usmenoj lirici

Desirable Other: On the Positive Attitude towards the Other in Love and Wedding Oral Lyric Songs

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK | ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

33

Nada Kujundžić

Disneyjevi animirani antropomorfi

Disney's Animated Anthropomorphs

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK | ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

49

Gordana Čupković, Silvana Dunat

Multimodal Metaphor as the Source of Parodic Integration in Hip Hop Music Videos

Višeosjetilna metafora u funkciji parodijske integracije u glazbenim spotovima hip-hop izvođača

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER | IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

65

Tanja Halužan

"Tko će, ako ne mi sami?": primjenjivost DIY koncepta na primjeru suvremene kantautorske scene u Zagrebu

"If not Us, then Who?": The Applicability of DIY Concepts on the Singer-Songwriter Scene in Zagreb

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK | ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

79

Mihaela Devald Roksandić

Pedagoški odnos kao potencijal promjene u baletnom školovanju

The Pedagogical Relationship as Context Change Potential in Ballet Education

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK | ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

107

Alexandra Bitušíková

**Cultural Heritage-Based Urban Festival as a Tool to Promote
Local Identity and City Marketing: The Case of The Radvaň Fair
in Banská Bystrica, Slovakia**

Urbani festival utemeljen na kulturnoj baštini kao način promocije lokalnog identiteta i grada: slučaj sajma Radvaň u gradu Banská Bystrica u Slovačkoj

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER | IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

131

Marta Stojić Mitrović

Izbeglice (Refugees), azilanti (Asylum Seekers) and ilegalni migranti (Illegal Migrants) in Administrative and Public Discourse in Serbia: An Overview of Concepts in a Diachronic Perspective

Izbjeglice, azilanti i ilegalni migranti u administrativnom i javnom diskursu u Srbiji: pregled koncepata u dijakronijskoj perspektivi

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER | IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

147

Prikazi / Reviews

169

Upute autorima / Instructions for authors

214

Autori / Contributors

216

INDEKS PRIKAZA

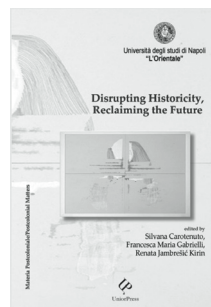
Ewa Wróblewska-Trochimiuk, Umjetnost na marginama. Hrvatski politički plakat u 19. i 20. stoljeću (M Flajsig)	171
Sanja Đurin, "Hrvati su brand u Čileu". Diskursi uspješnosti i pripadanja (I. Prica)	172
Lydia Sklevicky, Žene i moć. Povijesna geneza jednog interesa, ur. Andrea Feldman i Marijana Kardum (I. Hanaček)	174
Lilijana Burcar, Restauracija kapitalizma. Repatrijarhalizacija društva (B. Miloš)	176
Antonija Zaradija Kiš i Marinka Šimić, Cvijet kreposti. O naravi ljudskoj kroz narav životinjsku. Studija – transliteracija – faksimil (M.-A. Dürrig)	179
Prvi svjetski rat u hrvatskim tradicijskim pjesmama, prir. Irena Miholić i Renata Jambrešić Kirin (B. Majnarić)	181
Davor Nikolić, Između zvuka i značenja. Fonostilistički pristup hrvatskim usmenoretoričkim žanrovima (J. Tomašić)	183
Tomislav Oroz, Gdje si bio 1573? Lica i naličja Matije Gupca u praksama sjećanja (J. Kale)	186
At Home but Foreigners. Population Transfers in 20th Century Istria, ur. Katja Hrobat Virloget, Catherine Gousseff i Gustavo Corni (J. Kale)	188
Disrupting Historicity, Reclaiming the Future, ur. Silvana Carotenuto, Francesca Maria Gabrielli i Renata Jambrešić Kirin (L. Stevanović)	189
Kamen na cesti. Granice, opresija i imperativ solidarnosti, ur. Lada Čale Feldman, Lidija Dujjić, Maša Grdešić, Renata Jambrešić Kirin, Anita Dremel i Nataša Medved (A. Smokrović)	193
Framing the Nation and Collective Identities. Political Rituals and Cultural Memory of the Twentieth-Century Trauma in Croatia, ur. Vjeran Pavlaković i Davor Pauković (O. Obad)	195
Folklore. Electronic Journal of Folklore 77 (M. Bregović)	198
Americana 8/2 (M. Bregović)	200
Teaching Fairy Tales, ur. Nancy L. Canepa (N. Kujundžić)	203
Stoljeće djeteta u Hrvatskoj. Djetinjstvo i školovanje u 20. stoljeću, katalog izložbe (D. Zima)	205
Kazivač. Časopis za etnološke i kulturnoantropološke teme 3/3 (V. Benković)	209
Konferencija Filozofsko-znanstveni aspekti veganstva (M. Bradić)	211

ulogu kakva je u mnijenju i tumačenjima ostavljena *rimastima*, ostajnicima (tkđ. i str. 175). Ovdje će se za nastavu i interpretacije naći i njihovi najiscrpniji citati. Na razmeđu javnog i privatnog, u sferama kovanja novog života i njegovih značenja, na istaknutom mjestu bile su žene (str. 150–153). Takav antropološki diskurs poentira jedna od urednica zbornika, Katja Hrobat Virloget s Primorskog sveučilišta u Piranu, člankom “The Burden of the Past. Silenced and Divided Memories of the Post-war Istrian Society” (str. 159–187). Početak odlomka “Istrian Italians – Foreigners at Home” obrazlaže naslov skupa i zbornika (str. 164). O situacijama i razlozima ostajanja doznajemo iz njihovih vlastitih citata, uključivo s prisjećanjima drugih migranata (npr. albanskih doseljenika, str. 171 i 177). Zaključno se poseže za izgradnjom značenja baštine (str. 177–178). Takva značenja u članku “I’m Telling The Story of the Town: Places in Contested Space” (str. 189–207) na primjeru Kopra pomnije analizira Neža Čebren Lipovec s Primorskog sveučilišta. Završni članak “Population Movements as Instances of ‘Co-Ethnic’ Encounters: A Critique” (str. 209–223) rad je Jasne Čapo iz Instituta za etnologiju i folkloristiku, kao koristan teorijski okvir u istraživanjima migracija sunarodnjaka.

Masovno iseljavanje istarskih Talijana tema je u kojoj se, ni pola stoljeća od njezinih početaka u znanstvenoj literaturi, hoda po jajima. Spisateljska odluka da se imena mjesta u slovenskoj (ili hrvatskoj) i talijanskoj inačici pišu s crticom, a ne s uobičajenom kosom crtom se ima sricati “s punom pozornošću” (str. 190), gotovo kao pravnička ograda. Vruće istarsko kestenje očito je i po neuobičajenim trima uredničkim uvodima, umjesto uvriježenog uvezivanja jednog suuredničkog. Čitateljskom zazoru nema mjesta jer je u sadržaj uloženo mnogo arhivskog, etnografskog i interpretativnog truda. Konvencionalizirane sjene daju se sporadično razabrati kao u bastardnom administrativnom kalku “Julijskih Dalmatinaca”, kakvi su se na jednom mjestu zalomili bez crtice koja Dalmaciju na takav način povezuje s međuratnom pokrajinom Julijske krajine (str. 34). Ustrajna nastojanja širenja tumačenjskih okvira usporedbama situacijski nisu doprla do susjednih romanofonih stočara koji su se nakon epohe nacionalnih integracija našli pod rumunjskim kišobranom, slično kao urbano autohtono romanofono stanovništvo (Istrioti) za kakve nakon talijanskog ujedinjenja nije bilo poduke na njihovu jeziku. Uz ove manje propuste, urednici su polučili važan svezak kakav će biti koristan svakom istraživaču vrelog poslijeratnog razdoblja kad su ovi krajevi bili žarište akutne svjetske krize.

Jadran Kale

Disrupting Historicity, Reclaiming the Future, ur. **Silvana Carotenuto, Francesca Maria Gabrielli i Renata Jambrešić Kirin**, Unior Press (“L’Orientale” Università degli studi di Napoli) i Institut za etnologiju i folkloristiku, Napulj, Zagreb 2019., 368 str.

Zbornik *Disrupting Historicity, Reclaiming the Future* nastao je kao rezultat dugogodišnje saradnje napuljskog univerziteta L’Orientale i zagrebačkog Instituta za etnologiju i folkloristiku (IEF), jednog od organizatora posle diplomskog seminara *Feminizmi u transnacionalnoj perspektivi*

koji se pod ovim imenom od 2007. organizuje svake godine u Interuniverzitetkom centru u Dubrovniku (IUC). Okupljeni radovi proistekli su iz izbora izlaganja u trogodišnjem periodu (2014., 2015. i 2016.). Inače, dubrovački seminar višestruko je dragocen za sve učesnice jer ne služi samo razmeni ideja, znanja i feminističkih teorijskih modela već i uspostavljanju i održavanju akademskih, aktivističkih, često prijateljskih veza između učesnica, uz prevazilaženje međugeneracijskih podela. U tom smislu sakupljeni radovi delo su autorki različitih generacija.

Urednice zbornika su Silvana Carotenuto, Francesca Maria Gabrielli i Renata Jambrešić Kirin, a autorke dvadeset radova (uključujući i uvodni) su feminističke teoretičarke koje žive i rade na različitim prostorima, sa kojih nisu nužno i potekle (Hrvatska, Italija, Pakistan, Slovenija, Srbija, Nemačka i SAD). Zbornik je podeljen u četiri celine: "Herstories", "Foremothers", "Revisions", "The Future", koje klasifikuju radove prema dominirajućim temama kojima autorke prilaze iz feminističke teorijske, filozofske, književne, etnološko-antropološke, politološke, istorijske, sociološke ili perspektive studija kulture. Nit koja ih povezuje jeste dekonstruisanje patrijarhata te ideologija i diskursa u koje je on čvrsto utkan i danas, tako da ga je neophodno neprekidno i uvek iznova raskrinkavati otvaranjem neistraženih i nedovoljno poznatih tema i razotkrivanjem i mapiranjem feminističkih epistemoloških paradigmi koje se prepliću i nadopunjuju, otvarajući nove istraživačke figuracije budućnosti. Autorke su se različitim pristupima – ženskim istorijama, teorijama, popularnoj kulturi, književnosti, ženskim životnim pričama i iskustvima – "suprotstavile 'unapred datim strukturama' velikih narativa i uspostavile intimniju vezu sa duhovima traumatične prošlosti i obećanjima za budućnost koja se ne može u potpunosti predvideti" (str. 5).

Kako urednice i same navode, zbornik predstavlja doprinos suprotstavljanju narastajućim neokonzervativističkim otporima i napadima na feminizme uz oduzimanje osvojenih prava i sloboda, ali je i podsećanje na teorijski doprinos koji su feminističke teorije pružile i još uvek pružaju humanistici u rasvetljavanju i suprotstavljanju dominantnim, patrijarhalnim i kolonijalnim konceptima. Inspirisani razmišljanjima Judith Buttler i načinom na koji je filozofski pristupila *Antigoni* – "njenim mimetičkim, transformativnim i neophodnim zahtevom, koji se oslanja na njene činove uznemiravanja i destabilizacije (hegemone moći), radovi pružaju čitav spektar (feminističkih) preispitivanja i odgovornosti u različitim disciplinama, diskursima i interpretacijama, koji su motivisani neophodnošću korišćenja znanja, pozicija i predavačkih sposobnosti kako bi se osmislila i izmislila budućnost kojoj se možemo nadati" (str. 12). Izbor tema je širok, radovi su kompleksni, metodologije inventivne i dobro utemeljene, a pristupi i teorijski uvidi aktuelni i reflektivni.

Prva celina "Herstories" već u samom naslovu napušta falogocentričnu ideju singularne prošlosti, remeteći patrijarhalni autoritet kroz mnoštvo nedovoljno prisutnih i oslušnutih ženskih glasova koje je nužno povući sa margina istorije. Neophodno je međutim, ukazuje Sanja Milutinović Bojanić ("On the Eternal Present"), voditi računa o problemu koji je duboko usidren i nije ga moguće rešiti jednostavnom dopunom ženskih mikronarativa, budući da je "večita sadašnjost" određena istorijskim diskursom koji je nepromenljiv i monolitan, sačinjen od muškog glasa i muškog pogleda, a počiva na idealu herojstva (još od Homera) koji se na taj način "večito" i reprodukuje. U tom smislu se ovaj rad fokusira upravo na ono što i jeste čvorište odnosa između sadašnjosti, prošlosti i budućnosti, pa i snažne i sve grčevitije dominantne potrebe da se monolitni autoritativni glas istorije još ojača, jer on je garancija da *status quo* istraje u sadašnjosti i budućnosti. Upravo to i zahteva inventivne i uporne intervencije i znanja, a ovaj zbornik radova ih pruža. U tekstu koji sledi ("Lost and Found: Female Subjectivity and Political Agency as a Feminist Utopian Horizon") Brigita Malenica raspravlja o neophodnosti repolitizacije polja reprezentacije, što bi omogućilo nužno artikulisanje pojma političke subjektivnosti iz feminističke perspektive. Istoj celini pripada i rad Nataše Polgar ("Between

Romanticization and Dehistoricization of History: The ‘Unveiling’ of Gender in Witchcraft Trials”) u kome autorka sprovodi psihoanalitičko čitanje suđenja vešticama u Hrvatskoj u XVII veku, osvrnuvši se na niz rodnih problema koji su uočljivi u bavljenju ovom temom – a mogu se pratiti kroz tri temporalna nivoa (prošlost, sadašnjost i budućnost) na primeru discipline, ali i popularne kulture u kojoj su veštice našle svoje mesto. Temporalnost, tj. pravovremenost tema je rada Brigite Miloš “Thoughts on *Being Late*: (Re)presentational Case Study of Rijeka’s Center for Women’s Studies” u kome se autorka bavi prostorno-vremenskim kontekstom osnivanja Centra za ženske studije u Rijeci, preispitujući posledice “kašnjenja”, ali i novih mogućnosti koje je taj trenutak doneo. Istorijska perspektiva koja seže od antike i ranohrišćanskih patrističkih spisa do devetnaestovekovne hrvatske književnosti, a posvećena je devičanstvu, tema je rada Dubravke Dulibić-Paljar “Virginity Stories: From Virgin Martyrs to Virginal Heroines in Nineteenth-Century Croatian Literature”. Pružajući uvid u viševjekovne koncepte devičanstva i načina na koji se ono duhovno konstruisalo kroz fizičko lišavanje/poništanje ženskog tela, rasvetljen je još jedan aspekt omalovažavanja ženske seksualnosti i duhovnosti, ali je sa druge strane ukazano i na procepe u patrijarhatu i mogućnost transgresije i iskoračivanja iz propisanih ženskih društvenih normi.

Celina “Foremothers” okrenuta je kako nepoznatoj i složenoj istoriji naših prethodnica tako i strategijama sakupljanja znanja o ženama. Francesca Maria Gabrielli autorka je rada “Feminism in Disguise: Isotta Nogarola’s Defence of Eve (1451)” o životu i radu petnaestovekovne humanističke naučnice Isotte Nogarole i njenom spisu, *Dijalog Adama i Eve* (1451) u kome autorka istražuje i predstavlja kako je Isotta Nogarola kroz reinterpetaciju biblijskih motiva sprovodila “samoautorizaciju za svoja feministička zalaganja” (Gabrielli 2019, 115). Sledi rad Katherine Borland “Feminist Epistemology Outside the Academy: Jane Addams’ *The Long Road of Women’s Memory*” posvećen intelektualnom i aktivističkom radu američke feministkinje, aktivistkinje, socijalne radnice i naučnice Jane Addams (1860–1934) te njenoj “praksi saosećajnog znanja kao ranog oblika feminističkog epistemološkog polazišta” (str. 149). Novija istorija tema je naredna dva rada. Marija Ott Franolić u tekstu “I wanted to be somebody: Learning from the Past and Making Women’s Life Stories Matter” pruža britku autorefleksiju teorijski osmišljenog sakupljanja usmenih istorija hrvatskih žena rođenih između 1920. i 1940. godine. Sve sagovornice su visokoobrazovane žene nepoznate široj javnosti, a jedan od glavnih motiva za ovaj rad jeste podizanje svesti savremenih mladih žena koje se olako prepuštaju retraditionalizaciji, uzimajući zdravo-za-gotovo prava i slobode koje su generacije žena teškom mukom sticale. O ukorenjenosti patrijarhata, sa kojim su se žene na jugoslovenskim prostorima susretale čak i u vreme najpovoljnije po žensku emancipaciju, piše Renata Jambrešić Kirin u radu “Yugoslav Women Intellectuals: From a Party Cell to a Prison Cell” koji preispituje upravo spomenuti, a nedovoljno istraženi paradoks jugoslovenske modernosti. Naime, duboko usađeni patrijarhalni obrasci kao i totalitarizam (naročito u periodu nakon Drugog svetskog rata i razlaza sa Sovjetskim Savezom) brutalno su kažnjavali i sramotili emancipovane, obrazovane i samostalne žene oduzimajući im pravo javnog delovanja i slobode, “koristeći tradicionalne pogrdne prakse prema ženama i manipulišući sramotom” (str. 191). Fokusirajući se na sudbinu intelektualki u periodu od 1945. do 1953. godine (u vreme obračuna sa pravim ili izmišljenim pristalicama Staljina) i nastojeći da razotkrije “kako i zašto su mnoge profesionalno istaknute žene i bivše revolucionarke nestale sa istorijske scene početkom 1950ih”, autorka prikazuje uspostavljanje “modernog političkog patrijarhata jugoslovenskih komunističkih vlasti” (str. 180).

Odeljak “Revisions” počinje radom Lade Čale Feldman “Acting History Across Media: Margarete von Trotta’s *Hannah Arendt*” koji je posvećen filmu o Hannahi Arendt i izveštajima o Eichmannovu procesu koje je pisala za *New Yorker* (kasnije su objavljeni u knjizi *Eichmann u Jerusalmu: o banalnosti zla*). Film je, isto kao i spomenuti izveštaji, izazvao kontroverze i

burne reakcije. Ova rasprava, utemeljena u feminističkim, filmskim i teorijama glume, dotiče se spektra tema inspiriranih spomenutim ostvarenjem: filmske reprezentacije “žena od ideja”, nastojanja da se Hannah Arendt prikaže “što realnije”, što se uklapa u kinematografsku struju posvećenu prikazivanju sredovečnih žena kao javnih ličnosti. Pored toga, autorka se dotiče i “glume” same filozofkinje, ali ne na filmu, već u njenom ponašanju na političkoj sceni, tj. njenim idejama o *vita contemplativa* i *vita activa*. Nadovezujući se na problem teorije i prakse, Daša Duhaček u radu “Arendtian Concept of Judgment: Between Thinking and Acting?” preispituje moguće feminističke pristupe kategoriji prosuđivanja čuvene filozofkinje. U radu “The Abject Body: Feminist Approaches to Hannah Arendt’s Philosophy in Julia Kristeva, Linda M. G. Zerilli, and Judith Butler”, Iva Rogulja Praštalo bavi se ukrštanjem feminističkih teorija o “abjektovanom telu” koje su ponudile tri teoretičarke – Linda M.G. Zerilli, Julia Kristeva i Judith Butler – suprotstavljajući ih stavu Hannah Arendt o telu koje je ta filozofkinja smatrala apolitičnim. “Revizije” se nastavljaju tekstem Petre Belc Krnjaić “Yugoslav Experimental Cinema: The Case of Tatjana Ivančić”, koja ne samo da ispravlja nepravdu time što podseća na zanemarenu predstavnicu eksperimentalnog hrvatskog filma Tatjanu Ivančić, naročito aktivnu 1970-ih godina, već ukazuje i na neuralgične tačke i ključna pitanja ispisivanja kanona i njihovog reprodukovanja, koji čak i kada su nastajali i nastaju na kulturnim marginama, istiskuju žene, naročito one koje se ističu i odudaraju od definisanog glavnog toka. Ana Fazekas u tekstu “*Bitch Better Have My Money: Female Eros and Aggression in Contemporary Pop Music*” analizira feminizam i pseudofeminizam, seksualnost i hiperseksualnost u savremenoj popularnoj muzici – koju izvode žene i koja je ženama namenjena. Ova kompleksna analiza koja preispituje nužni, a opet problematični prodor feminizma u popularnu kulturu koja je neodvojiva od neoliberalnog kapitalizma, zbog čega mu – u ovom nepravednom duelu – najčešće i podleže, ima interesantnu strukturu. Poštujući sve zahteve naučne i teorijske argumentacije, autorka se poigrava žanrom i oslobađa zacrtane falogocentrične akademske stešnjenosti (o nužnosti ovakve feminističke intervencije koja bi preispitala sam akademski diskurs pisala je Rosi Braidotti) – svoja poglavlja i potpoglavlja definišući kao A i B stranu (poput muzičkih albuma) i kao muzičke numere (*tracks*).

Poslednja celina “The Future” donosi radove iz više istraživačkih oblasti – od psihoanalitičkih do književnoistorijskih, a zajedničko im je široko sagledavanje različitih aspekata patrijarhata utkanih u druge dominirajuće ideologije (nacionalne, religijske, tržišne) i epistemologije (od psihoanalize do književne teorije), tako da je superiorni stav koji leži u osnovi rodne nejednakosti doveden u vezu i sa drugim, srodnim odnosima deprivilegovanja. Fokusiranje na ove relacije jedina je šansa za razumevanje i razrešavanje društvenih konflikata. U tom je smislu izuzetno zanimljiv rad Durre S. Ahmed pod nazivom “The Crazy (Br)other: Islam and the West” u kome se autorka bavi Jungovim odnos prema Islamu, i željom, tj. snom jednog klijenta da pomiri islam i hrišćanstvo. Naglašavajući Jungovo potpuno nepoznavanje islama povezano sa hrišćanskom narcisoidnom kolonijalističkom pozicijom – koja je podjednako bila bukvalna i simbolička, a koja, kao što na ovom primeru možemo videti, još uvek duboko prožima zapadni svet i zapadnu misao, autorka nudi “harmonično razrešenje” – kroz upoznavanje i prevazilaženje binarnih podela koje neprekidno vode u animozitet. Na taj način se i razrešava igra reči u kojoj Drugi – *Other*, postaje Brat, tj. *Brother*. Možda najradikalniji vid nehumanosti danas predstavlja ozvaničen i prilično rasprostranjeni odnos prema izbeglicama i prihvatanje stanja u kome mnoge izbeglice ostaju lišeni osnovnih ljudskih prava. Žensko izbegništvo obeleženo je dvostrukom drugošću, a Simona Miceli se u tekstu “Migration and Female Writings: Experiencing Contamination, Decentralizing Narration” bavi spisateljicama, migrantkinjama u Italiji, njihovom patnjom i teškoćama, ali i pisanjem kao načinom kulturne integracije koja je katkada dostupnija od formalne i građanske. Silvana Carotenuto u radu “The *Génie* of Nnedi Okorafor’s *Oeuvre*: Genre, Gender and the Generosity of Writing” bavi se pojmom *génie* u književnosti Nnedi Okorafor, njenim kreativnim intervencijama vezanim za rod i vezom koju autorka uspo-

stavlja kroz transgresiju granica žanrova u procesima koji nisu linearni već rizomatski. Na ovaj rad i pitanje roda u žanru naučne fantastike nadovezuje se članak Svetlane Slapšak "Women Novelists and Love as a Toll of Changing Historical Perspectives" razmatrajući koncepte žanrova spekulativne fikcije (*speculative fiction*) i naučne fantastike (*science fiction*), argumentujući da ih je moguće podvesti pod istu tipologiju u koju se uklapa i ljubavni avanturistički roman. Sve ih odlikuju više ili manje eksplicitni feministički ciljevi, kao i saznanje. Ističući kako se od pojave romana kod autorki prepoznaju "utopijske ili distopijske ideje vezane za rodno pozicioniranje u prošlosti i budućnosti" (str. 353) autorka nas ne samo upoznaje sa brojnim primerima ženske književnosti – od Margaret Atwood, preko Ethel Lilian Voynich, Régine Defroges, do jugoslavenske spisateljice Vere Obrenović-Delibasić (1906–1992) – već analizira i avanturističke romane muških autora, koji su vremenom podlegli zahtevima industrijskih društava (kroz mehanizme javnog obrazovanja te nacionalnih i tržišnih zakonitosti) zbog čega su iz romana nestale nezavisne heroine, koje su postojale kod Karla Maya i Julesa Vernea. Tako autorka iz perspektive književne teorije ukazuje na suptilne i sveprožimajuće patrijarhalne mehanizme, ali i na otpore patrijarhatu, koji su danas neophodni možda više nego ikada u skorijoj prošlosti, jer kako autorka ističe: "Mi danas živimo u patrijarhatu kao da se ništa nije dogodilo u ljudskoj svesti između 18. i 21. veka. To je razlog što je patrijarhat nesumnjivo najdublja trauma i najistaknutiji motiv pisanja žena i drugih u spekulativnoj fikciji i naučnoj fantastici" (str. 354).

Knjiga pred nama upravo je jedan od kompleksnih, važnih i izuzetno dobro promišljenih i utemeljenih odgovora na ovu traumu – kroz istraživanja, širenje znanja, proširivanje perspektiva za kritičko sagledavanje savremenog života i prošlosti, kroz razrađivanje raznovrsnih epistemologija i pristupa koji omogućavaju nove načine posmatranja sveta i istorije, ali i projekтовanja budućnosti, preplićući se kroz razrađene ili tek otvorene teme, isprepletene i usložnjene teorijske pristupe, ali i moguće umetničke prakse.

Lada Stevanović

Kamen na cesti. Granice, opresija i imperativ solidarnosti, ur. Lada Čale Feldman, Lidija Dujic, Maša Grdešić, Renata Jambrešić Kirin, Anita Dremel i Nataša Medved, Centar za ženske studije i Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2019., 146 str.

Zbornik radova *Kamen na cesti: granice, opresija i imperativ solidarnosti* objedinio je radove sa znanstveno-književnog skupa *Marija Jurić-Zagorka – život, djelo i nasljeđe: Preko granica: opresija i imperativ solidarnosti*. Sama Zagorka stoji kao simbol transgresije, a Neda Novosel tekstom "‘Grička vještica’ Marije Jurić Zagorka u kontekstu stare periodike (u čast stogodišnjici prizvedbe ‘Gričke vještica’)" svjedoči kako je Zagorka svakom premijerom i izvedbom po-